

De ontboezemingen van Zorreguieta

BOEK VAN JAN THIELEN LAAT VERSCHILLENDE VRAGEN ONBEANTWOORD

DOOR INEKE HOLTWIJK, de Volkskrant December 7, 2001

JOURNALIST Jan Thielen, woonachtig in Buenos Aires, kreeg voor elkaar wat niemand anders lukte. Hij slaagde erin Jorge Zorreguieta te ontmoeten, vervolgens diens vertrouwen te winnen en voerde uiteindelijk minstens tien gesprekken met de vader van Maxima. Daarin ging het over van alles en nog wat, van polo tot actuele politiek.

Maar voorop stond de reconstructie van het politieke verleden waarin Zorreguieta een actieve rol had gespeeld. De rechtse ex-staatssecretaris van Videla en de linkse journalist deelden een zorg - ze ergerden zich beiden aan de onzin die in Nederland werd uitgekraamd over Argentinië en Zorreguieta's rol tijdens de dictatuur. Maxima's vader zag zoveel in het project dat hij de journalist ook voorstelde aan vrienden, ex-collega's uit de dictatuur.

Hun verklaringen, samen met die van Zorreguieta, en Thielens studie van de bekendste boeken over de recente Argentijnse geschiedenis vormden het materiaal voor Zorreguieta - Een biografische schets. In de inleiding geeft de auteur tekst en uitleg over zijn werkwijze. De epiloog, die de afgelopen week veel stof heeft doen opwaaien, bevat de explosieve opmerkingen over de afgedwongen verklaring, Zorreguieta's selectieve geheugen en marchanderen met de waarheid, de begrijpende schoonzoon in spe en de koningin die van dubbelspel beschuldigd wordt.

De rest, bijna alles dus, gaat over het verleden. Thielen vertelt wat er in Argentinië gebeurde, met als rode draad daar doorheen geweven ervaringen van Jorge Zorreguieta.

Het leest vlot en is boeiend, mede door de inkijkjes in Zorreguieta's leven. Door de ogen van een persoon de grote geschiedenis bekijken is een beproefde methode. Er zijn prachtige anekdotes, vooral als het gaat om Zorreguieta's charmante sluwheid in zaken. Hoe hij de Chinezen bedankte dat hij met lege handen, maar met een door vriendschap gevuld hart kon terugreizen, en prompt alsnog de graanorder tegen zijn prijs kreeg.

De grootste verdienste van het boek is evenwel dat het allerlei nieuwe biografische feiten over de vader van de toekomstige koningin brengt en dat Nederland nu eindelijk na de door Kok gedecreteerde radiostilte kan lezen hoe Zorreguieta zelf tegen dingen aankijkt.

In vogelvlucht enkele van de biografische feiten: Maxima's vader was zeer onder de indruk van zijn oma Maxima (van vaders kant). Zij bracht hem naar eigen zeggen discipline en vaderlandsliefde bij. Daarom noemde hij zijn dochter naar haar. Echtscheidingen zijn 'een plaag' in de familie - niet alleen Maxima's vader scheidde, maar ook zijn enige zus en zijn grootouders.

Jorge Zorreguieta begon twee universitaire studies (chemie en rechten), die hij beide niet afmaakte, en zijn eerste baan was die van laborant bij een chemisch bedrijf. Bij een verzekeringsmaatschappij, zijn volgende baan, wist hij zich op te werken tot afdelingshoofd. Later volgde hij een opleiding tot douanebeambte. Met die papieren op zak richtte hij met een partner een eigen, al snel florerend bedrijfje op, dat bedrijven adviseerde over invoerregelingen.

De landbouw komt in het curriculum via de vader van zijn eerste vrouw, die grond had en met zijn stadse schoonzoon besluit een boerenbedrijf te beginnen. Dat gebeurt in Pergamino,

ruim tweehonderd kilometer van Buenos Aires. Zorreguieta ontmoet in Pergamino zijn latere tweede vrouw; zij is namelijk de 'verlegen en aantrekkelijke' lerares Engels van zijn kinderen.

Zorreguieta blijkt een politiek dier. Als scholier sympathiseerde hij al met de Union Democratica, een alliantie van anti-peronisten met stoottroepen die geweld niet schuwden toen Peron, in de VS de 'Hitler van morgen' genoemd, werd gekozen. De alliantie krijgt geld van grootgrondbezitters die de radicale Peron vrezen.

Jaren later trekt Zorreguieta geregeld de straat op om te demonstreren tegen Peron en moet hij meer dan eens dekking zoeken voor kogels. Want het ging er heftig aan toe in die jaren. Hij huilt in 1945 als dan nog kolonel Peron uit de gevangenis wordt gehaald en viert feest als Peron door de militairen in 1955 wordt afgezet.

Via het boerenbedrijf raakt de douaneagent betrokken bij de plaatselijke afdeling van de Sociedad Rural Argentina, het machtige verbond van grootgrondbezitters. Hij geldt als politiek betrouwbaar, blijkt diplomatiek en is, omdat hij nauwelijks zelf grond heeft, vrij van eigenbelang. En zo wordt hij een beroepsbestuurder in de landbouw en vertrouweling van de Argentijnse runder- en graanaristocratie.

Het probleem bij lezing van Zorreguieta - Een biografische schets is dat je niet weet waar Zorreguieta Thielen heeft gesouffleerd en wat Thielen eigen onderzoek heeft opgeleverd. Alles wordt in de derde persoon verteld en de belangrijkste bron (Zorreguieta) wordt volgens afspraak nauwelijks sprekend opgevoerd. Hoewel Thielen in de inleiding onderstreept dat het zijn boek en zijn visie is, zijn er nogal wat verhalen, zoals Zorreguieta's ontmoeting met Peron in een gymnastieklokaal bijvoorbeeld, die overduidelijk van Maxima's vader komen zonder dat er veel mogelijkheid kan zijn geweest voor verificatie. Vermoedelijk heeft dat geleid tot de term 'schets' in de ondertitel.

Zorreguieta heeft aan Thielen duidelijk willen maken dat hij een vaderlandslievende idealist is die zijn hele leven gestreden heeft tegen het fascistische gevaar, namelijk dat van Peron en het peronisme. Dat lees je tussen de regels door. Thielen op zijn beurt heeft een andere boodschap: dat de burgers geen technocraten waren die de staatsgreep van militairen in 1976 steunden. De militairen waren in zijn ogen de technocraten die de coup en repressie uitvoerden om de belangen van Argentinië's elite te behartigen.

Zorreguieta zat daarbij op de eerste rang en deed wat zijn vrienden van hem verwachtten: hij voedde voor de staatsgreep het vuurtje, adviseerde daarvoor en daarna over plannen, praatte de repressie goed en was de koopman-politicus van het bewind dat het vooral van graanexport moest hebben.

De vraag wie in het verleden het werkelijke gevaar is geweest voor de Argentijnen, vormt tot de dag van vandaag de waterscheiding tussen links en rechts, tussen peronisten en anti-peronisten. In zijn drang om zijn punt te maken, gaat Thielen wel erg gemakkelijk voorbij aan de nare kanten van het peronisme. Daarmee wordt het anti-peronisme van Zorreguieta onvoldoende gemotiveerd.

Thielen stelt dat het peronisme geen fascisme was. Hij noemt Peron een 'exponent van de onvrede binnen het leger', die in Argentinië een 'dictatuur van de agrarische oligarchie en haar Engelse imperialistische handlangers' zag. Maar het peronisme was een van tijd tot tijd bloedige dictatuur, waarin media werden geterroriseerd en bedrijven afgeperst.

Aan zijn eigen these over de militairen als technocraten doen sommige feiten, genoemd in het boek, afbreuk. Het waren de militairen die de burgers benoemden. Daarover hadden zij soms onderling grote onenigheid. Zelfs de benoeming van Martínez de Hoz tot super-minister (de super-beramer volgens links) was daardoor na de staatsgreep onzeker.

Lezing van het boek roept meer dan een vraag op die onbeantwoord blijft. Waarom heeft Zorreguieta gepraat? Was het rechtvaardigheidsdrang, gekwetste trots, irritatie of ijdelheid of een beetje van alles? Thielen meldde in minstens een interview dat Maxima zelf - vermoedelijk onbedoeld - de ontboezemingen heeft gestimuleerd. Zij belde haar vader op nadat de Nederlandse journalist in het televisieprogramma De leugen regeert had uitgelegd dat een bericht over Zorreguieta in een Argentijns blad niet klopte. 'Eindelijk een journalist die op tv de waarheid spreekt', zou Maxima tegen haar vader hebben gezegd. Daags daarna belde Zorreguieta Thielen thuis op om hem te bedanken voor zijn steun. Vanaf dat moment liet hij zijn terughoudendheid die er bij de eerdere ontmoetingen was geweest, varen.

Zorreguieta heeft vermoedelijk gedacht aan een ander boek mee te werken dan er uiteindelijk ligt. In vakkringen heeft dat een boeiende discussie gegenereerd over journalistieke ethiek. Heeft Thielen Zorreguieta verlinkt? Ook daarover zou ik graag Zorreguieta zelf willen horen. Maar wat mij betreft krijgt de auteur nu het voordeel van de twijfel. Zorreguieta wist dat hij met een journalist van doen had. Tijdens de eerste gesprekken schreef Thielen niets op, maar aan het einde zat hij aan tafel met vragenlijsten. Hij maakte van minstens een gesprek ook bandopnamen met Zorreguieta's toestemming. Maxima's vader - net als Maxima zelf overigens - wist dat zijn gesprekspartner een boek wilde publiceren.

De journalist wilde vertrouwen winnen en sprak zijn bron niet tegen. Dat hoort bij het spel. Vermoedelijk waren diverse tussen neus en lippen gedane uitspraken niet voor het grote publiek bedoeld. Maar dat gebeurt vaker bij ervaren mannen die te graag willen en te veel op hun intuïtie vertrouwen. Als daarover geen eenduidige afspraken zijn gemaakt - 'Zorreguieta wilde bij voorkeur niet als bron worden aangehaald', schrijft de auteur in zijn inleiding - hoort ook dat bij het spel. Ook ervaren mannen kun je soms tegen zichzelf in bescherming nemen als journalist. Maar dat is een persoonlijke keuze.

Jan Thielen: Zorreguieta - Een biografische schets. Mets en Schilt; 189 pagina's; fl 29,75. ISBN 9053303286.